

İstanbul

«Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir.»¹

Bu soruya cevap vermeye çalışmadan önce ilk olarak bu sözcüğün nereden geldiğini incelemeliyiz, bu sözcüğün kökü kesin olmasa da Pitegoras adlı şahsın, sofos (hikmet sahibi, bilge) ancak tanrılar olabilir ben ise sadece filo-sofos'um (bilgeliği seven, yada bilgiyi seven) demesiyle oluştuğu gibi bir kanı vardır. Ama bu kelimeyi işlevsel bir biçimde kullanan asıl kimse öğrencisi İskender sayesinde büyük bir kütüphaneye sahip olan, mantığın kurucusu Aristoteles'tir.

«Felsefe» kelimesinin nereden kaynaklandığını etimolojik olarak irdelediğimize göre şimdi, artık «felsefe»yle ne kast edildiğini çözmeye çalışalım. Bunu hiç yoktan bilemeyiz, ne olduğunu öğrenmek için önce bizden önceki filozofların bu konudaki düşüncelerine bakalım, ancak o zaman bu konuda bir yorum yapabiliriz. Ama yinede Baudrillard'ın «..; bütün senaryolar gerçek ya da sanal olarak daha önceden vuku bulduklarından tüm senaryoları yeniden oynamaktan başka bir şey gelmez elimizden.»² sözünde dediği gibi sadece daha evvelkileri de tekrarlayabiliriz. Şimdi daha önceki filozofların düşüncelerine bir göz gezdirelim:

Magee: «Doğru kabul ettiğimiz şeylerin temellerinin sorgulanması»³

Platon: «Felsefe merakla başlar»⁴

Nietzsche: «Yalan dünyamızda doğruluk tutkusu.

Yalan dünyası yine felsefenin en yüksek doruklarında.

Bu en yüksek yalanların amacı sınırsız bilme dürtüsünün zapt edilmesidir. Bilme dürtüsünün moralden oluşup çıkması.

Yalan dünyasında doğruluk pathos'u nasıl oluyor?

Moralden. Doğruluk pathos'u ve mantık.

Kültür ve bu doğruluk.

Her küçük bilgi büyük bir tatmin taşır içinde: Ancak doğruluk olarak değil doğruluğu keşfetmiş olma inancı olarak.

Hangi türdendir bu tatmin.»⁵

Hançerlioğlu: «Evrensel bilginin bilimi»⁶

Akarsu: «Bilgi, bilgelik sevgisi»⁷

Russel: «Felsefe, kimi geniş, kimi dar, pek çok anlamda kullanılan bir sözcük.»⁸

Descartes: «Felsefe insana, herşeyden doğruya benzer şekilde söz etmek ve kendisini daha az bilgili kişilere beğendirmek imkanı verir.»⁹

Gazali: «..., hakkı arayanların dört sınıfa ayrıldığını gördüm.

1) Rey ve istidlâl sahibi olduklarını iddia eden KELÂM ALİMLERİ.

2) Ta'lim ashabından olduklarını, hakikatleri "İmam-ı masum" dan aldıklarını zanneden BATINÎLER.

3) Mantık ve burhan ehli olduklarını iddia eden FELSEFECİLER.

4) Allahın huzurunda bulduklarını, müşahede ve keşif sahibleri olduklarını ileri süren MUTASAVVIFLAR.»¹¹⁰

Wittgenstein: «Beni anlayan birinin, cümlelerimden (üzerine basıp) geçerek, onların üstüne çıktığında, sonunda onların artık saçma olduklarını bilmesi aracılığıyla cümlelerim aydınlatır. (Sanki üstüne çıktıktan sonra merdiveni devirmek zorundaymış gibidir.)

Ancak bu cümleleri aştıktan sonra dünyayı doğru görecektir.»¹¹¹

Şimdi ise bu küçük derlemeden birşeyler çıkartmaya başlamalıyız. Elimizdeki düşünürlerin en eskisi olan Platon'un sözüne bakarsak, "merak" diyor bütün bu uğraşların sebebi.

Düşünürlerin en yenisi olan Magee ise, doğruların neden doğru olduğunu sorgulamaktır, diyor, sebep. Bir insan neden sorgular? Herşeyden önce merak ettiği için sorgular; merak

insanı, karşılaştığı bir olayın ne olduğunu, nedenini ve niyesini öğrenmeye veyahut karşılaştığı bir varlığın ne olduğunu, neden ve niye var olduğunu araştırmaya iter. Buradan da aslında Magee'nin Platon'la özde aynı şeyi söylediğini ve aradan geçen bin yılların pekte bişey değiştiremediğini görüyoruz. Peki nedir bu merak? Buna da Nietzsche cevap veriyor. Merakı bilme dürtüsü olarak adlandırıyor. Merak bir dürtü müdür? Aslında evet öyledir, merak engelleyemeyeceğimiz bir şekilde istemsiz olarak oluşur, ve bu da tutku olgusuyla örtüşür.

Sözlüklerdeki yazılara bakarakta çok farklı açıklamalar bulabiliyoruz; örneğin, Hançerlioğlu felsefenin bilimsel yönüne ve evrenselliğine dikkati çekmiştir; Akarsu ise etimolojik anlamını söylemiş ve daha kolay bir anlatıma gitmiştir. Filozofları inceleme altına aldığımız zaman ise hepsinin, felsefeyi açıklarken, felsefe yaparken focus oldukları noktaları vurgulayarak açıklamalarda bulduklarını görürüz. Felsefe sözlüklerde ve ansiklopedilerde, felsefenin açıklamasını bulabileceğimiz çeşitli yerlerde hep farklı farklıdır. Bu da Russel'ı doğruluyor. Russel sözünde felsefeye çeşitli anlamlar yüklenildiğini söylüyor; bunun sebebi, bu insanların farklı farklı olması, değişik kültürlerden olması ve eleştirisini yaptıkları şeyin diğerlerinininkinden hep daha değişik olması mıdır? Yoksa felsefenin ne olduğunun tam olarak bilinemeyecek olduğu mudur? Felsefenin birçok anlamı olmasının yanı sıra aslında felsefe bizim onu anlamlandırdığımız şekilde değil midir, herkesin tek tek felsefe olarak adlandırdığı her şey?

Ama başka bir açıdan da bütün o zaman farkı, kültür farkı, mekan farkına rağmen aynı şekilde düşünmüş, yorumlamış, tanımlamış insanlar da olabilir felsefede. Bu da ayrı bir yönüdür. Buna örnek olarak az önce değindiğimiz Magee ve Platon ikilisini verebiliriz. Veyahut Descartes ve Gazali'yi. Descartes ve Gazali'yi karşılaştırırsak (ki bayağı benzer hayatları vardır ve düşüncelerinde paralellikler de görülebilir) ilk olarak göreceğimiz şey ikisinin de dindar, felsefeye dini aşırı şekilde sokan kişiler olduğudur. İkisi de kitaplarında insanları sınıflara ayırıyor; Gazali, filozofları insan zihninin mantık ve buhranla sınırlı kısmında tıklıp kalmış olarak nitelendiriyor, Descartes ise filozofların biraz züppelik (diğer insanlara hava atmak babında) ettiğini söylüyor. Her ikisi de kendi zamanlarında, önceki

zamanlardan süre gelmiş olan felsefe yöntemlerini ve tarzlarını beğenmiyor. İkisi de buna karşılık olarak yeni bir yol bulmak için bir arayışa giriyor. Çıkış yolu olarak Descartes yepyeni bir öğrenme ve öğretme metodu öneriyor, Gazali ise insan hayatının her safhasına yayılmış bir eğitim yöntemi (tarikler, yollar) sunuyor. Burada görülen farklı çevrelerden ve asırlardan gelen insanların, farklı sonuçlara varsalar bile aynı şeyleri yaptıkları, bir diğer deyişle sanki ortak bir kaderi paylaştıkları durumudur. Aslında buradan bakınca yeni bir özelliği daha çıktı felsefenin, felsefe dağıldıkça birleşir...

Şöyle düşünün gökdelenlerle dolu bir caddenin havasız sokaklarında yürüyorsunuz, girdiğiniz bir gökdelenin geniş asansörüne biniyor, asansörün dışarıya bakan büyük camlarından dışarıyı izliyorsunuz. Yükseldikçe çevrenizdeki beton kalıplar azalmaya başlıyor ve bir süre sonra yüzünüze güneşin o sıcak ışıkları çarpıyor. En üste varıyorsunuz ve çatıda bütün şehir ayaklarınızın altında. Temiz hava, güneş ve koskoca bir şehir.. Daha güzel bir şeyin olamayacağını düşünüyorsunuz. Ve aşağıda yürüyen insanları görüyorsunuz, artık onların ne kadar kötü bir durumda olduklarını anlayabiliyorsunuz. Bir daha oraya geri dönmek ister miydiniz?

Wittgenstein bunu söylemiştir sözünde. Felsefenin merdivenlerini tırmanmaya başladıkça zihniniz rahatlar, temizlenir, düzenli düşünmeye başlar. Ve en sonunda artık dünyayı ve çevrenizde gelişen olayları anlamaya başlarsınız. Artık merdiveni devirirsiniz çünkü geri dönmek artık imkansızdır o noktayı gördükten sonra..

Şu ana kadar yorumladıklarımın ve diğer daha nice sözlerden felsefenin değersel açıklanışını üçe ayırdım ve felsefeyi,

1. anlamlı ve mantıklı olduğu düşünülecek düşünsel düzen kurma; ve kurulmuş bu tür düzenleri eleştirme etkinliği ya da,
2. bu tür düzen ya da eleştirilerden herbiri ya da,
3. bu tür düzen ya da eleştiriye dayandırılan ilkeler

olarak tanımlayabiliriz sanırım.

Tanımladık tanımlamasına ama bir de Marx'ın olgunluk yıllarında yazdığına bakalım: «Nasıl ki, bir kimse hakkında, kendisi için taşıdığı fikre dayanılarak bir hüküm verilmezse, böyle bir altüst oluş dönemi hakkında da, bu dönemin kendi kendini değerlendirmesi gözönünde tutularak, bir hükme varılmaz.»¹² Bu sözden şöyle bir soru geliyor akla hemen, «filozofların dedikleriyle felsefe hakkında bir fikre varılabilir mi?»

Notlar

1. Marx, Karl, (1845): Marx, K. ve F. Engels, Alman İdeolojisi, Ankara: Sol Yayınları, Eylül 1976, s. 27.

Baudrillard, Jean, (1990), Kötülüğün Şeffaflığı-Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme, İstanbul:Ayrıntı Yayınları, Ağustos 1995, s.10.

3. Magee, Bryan, (1998), Felsefenin Öyküsü, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, Ağustos 2000, s. 6.
4. Platon, (İÖ. 4.yy). Aktaran: Magee, Bryan, (1988), Felsefenin Öyküsü, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, Ağustos 2000, s. 6-7.
5. Nietzsche, Friedrich Wilhelm, (1873-74). «Defterlerden,» Cogito, sayı: 25, 2001, s.175.
6. Hançerlioğlu, Orhan, (1977), Felsefe Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.147.
7. Akarsu, Bedi, (1975), Felsefe Terimleri Sözlüğü, Ankara: Savaş Yayınları, Üçüncü Baskı, Eylül 1984, s.69.
8. Russell, Bertrand, (1946), Batı Felsefesi Tarihi, İstanbul: Say Yayınları, Beşinci Basım, Temmuz 1996.
9. Descartes, (1637), Metot Üzerine Konuşma, İstanbul: Sosyal Yayınları, Mayıs 1984, s.

- 11.
10. Gazali, İmam-ı, (1105), El Munkızu Min-ed Dalâl, İstanbul: Cağaloğlu Yayınevi, 1963, s. 22.
11. Wittgenstein, Ludwig, (1918), Tractatus, Logico-Philosophicus, İstanbul:Bilim/Felsefe/Sanat, 1985, s.163. Bu kitapta Oruç Arıboğa «Benim tümcelerim Őu yolla açımlayıcıdırlar ki, beni anlalayan, sonunda bunların saçma olduklarını görür ?onlarla-onlara tırmanarak- onların üstüne çıktığında. (Sanki üstüne tırmandıktan sonra merdicieni devirip yıkması gerekir.) / Bu tümceleri aşması gerekir, o zaman dünyayı doğru görür.» demiştir ama bu metnin hem yazımında hemde düzeninde hatalar olduğunu düşündüğüm için yeniden düzenleyip koydum.
12. Marx, Karl, (1859), Ekonomi Politiđin Eleştirisine Katkı, Ankara: Sol Yayınları, Dördüncü Baskı, Temmuz 1979, s. 26.